

de blodigste krenkelser, var det på denne tid Ludvig XI som triumferte.

Kong Christian I satte meget inn på å lykkes som fredsmegler, og hans meglingsreise strakte seg fra 1. november 1474 til juli 1475¹. Kongens forhåpninger slo feil. Han vendte skuffet hjem til sitt riksstyre og sine økonomiske bekymringer, mens hertug Karl hastet videre frem mot sitt fall.

Denne korte orientering i tilknytting til forbundspakten av 1467 har naturlig tort inn på viktige samtidige hendinger av europeisk historisk interesse. Disse hendingene gir noe av det miljøet, den politiske atmosfæren, denne forbundspakten sprang frem av. På samme tid kaster denne pakten lys til mange sider, den hjelper oss til en mer nyansert forståelse av det historiske forløpet i Skandinavia og Frankrike fra 1466 og i de nærmest derpå følgende årene. Den synes på en interessant og givende måte å utfylle en tidligere lakune i kong Christian I's historie.

5.

Hollandismer blandt søkortets stednavne.

Av

Louis E. Grandjean.

Den for tidlig avdøde hydrografiske historiker Johs. Knudsen offentliggjorde 1920 i dette tidsskrifts 9. r. I, s. 398—420 en artikkel »Hollandsk Indflydelse paa Navngivningen i Farvandene omkring Danmark«, hvor forfatteren støttende sig til en avhandling av hollænderen, dr. R. van der Meulen i det væsentlige ludede til den opfattelse, at en rad stednavne i søkortet er av hollandsk oprindelse. Efter de mere end 25 forløbne år kan dog denne opfattelse ikke helt opretholdes. Dels er en rad ældre søkort nu blevet tilgjengelige bl. a. ved Geodætisk Instituts Publikationer (t. ex. Danmarks kortlægning I)

¹ Arild Huitfeldt: DRK V, 244 ff.; Erik Arup: Danmarks Historie II, 253 f.

og dels er for- og efterledene i disse stednavne gjort til genstand for dybere undersøgelser især på grundlag av Johs. Knudsens banebrydende arbejder med offentliggørelsen av flere hollandske og danske søbøger fra slutningen av middelalderen, hvorved problemerne er blevet — omend ikke ganske løste — så dog mere avklarede. Efterfølgende er da et forsøg på at fremstille de senere studiers fra Johs. Knudsens resultater noget afvigende opfattelse.

Skagerak. J. K. så i dette navn et rent hollandsk efterled *rak* i betydningen »rechte strook vaarwater« men citerede en tysk forskers opfattelse: »Skager Rack hies zunächst die vor Skagen liegende grosse sandbank, dann durch übertragung das umliegende meer«. Hertil må man vel slutte sig, siden et dokument fra 1355 betegner revet »Skaugheret« med tilføjelsen kunghsforstrand og Johs. Mejer 1650 benævner det Schager Raeck ligesom »Baron Ludvig Holbergs Geografi«, Kbhvn. 1777 (ved Nicolai Jonge) omtaler revet som »Skagens Rif kaldet Skagerak«. Det danske navn Skager Rak er sammensat med *rak*: sandet strimmel land svarende til svensk *råk* og islandsk *rák*: fure. Det er sikkert samme navn, som findes i Raget, grund i Mariagerfjord. Hollænderne derimod kaldte altså revet Schager Rif, som derfor blev det senere alment godkendte nautiske navn. Det overflødige danske navn blev derefter ved hollændernes misforståede formidling et farvandsnavn, som hollænderne måske nok har opfattet på den av Johs. Knudsen nævnte måde.

Drogden. J. K. så i dette et hollandsk farvandsnavn, men det er dog et spørgsmål, om ikke Johs. Steenstrup (i Danske Stednavne) har ret i, at dette farvand på dansk hed Draget allerede fordi Dragør ligger ved Dragets ør. Det er grundene ved Dragør Bro eller Tærskel, som har heddet »Grundene«, således t. ex. 1568 hos Laurentz Benedicht og 1690 hos Jens Sørensen. Også her er det navnet på en grund, som ved et mistag hos hollænderne er blevet til et farvandsnavn, hvis man da ikke skal tænke på en lydlig forbistring av Draget. Drogd er nok indlånt fra hollandsk som betegnelse for en grund, men en tør grund, hvad grundene i Draget jo slet ikke var.

»Den Danske Lods 1843« omtaler Drögden, en delvis tør grund i Vadehavet og J. M. Knudsen: »Vejviser på søen«, 1842 (i Søkortarkivets håndbibliotek) omtaler en anden grund i Østersøen med »3 Drogter«, altså tørre pletter.

Dvalegrundene. Dette navn vilde J. K. sammensætte med hollandsk dwalne: tage fejl, fare vild, men gammeldansk dualæ beslægtet med oldengelsk dwala: forvirring, forvildelse er vel rimeligere at tage i betragtning. Også Moselgrund benævnes 1659 av Johs. Mejer Dwalgrönden og i Rigabugten fandtes også et Dwalegronden såvel som et udenfor Domesnæs. Dette tyder unægtelig på et »vandringsnavn« formidlet av hollænderne, men det kan dog skyldes, at betydningen på dansk og hollandsk lå så tæt ved hinanden, at hollænderne tog navnet til sig som deres eget.

Svitringen. Denne grund vilde J. K., selvom den var medtaget i navnelisten, ikke betegne som hollandsk efter at dr. C. P. Burger jn. i Amsterdam havde udtalt, at det næppe kunde være av hollandsk oprindelse. Betydning lod J. K. stå hen. Det er modsætningsvis her en overførsel av et dansk farvandsnavn Svitterenden til en grund, hvorfor jeg har gjort rede i »Tidskrift for Søvesen« juniheftet 1946. Altså et rent dansk navn.

Tangen. Denne grunds navn anså J. K. også for gådefuld, hvorfor han medtog den i sin avhandling med den mulighed for øje, at det kunde være av hollandsk oprindelse. Den har som påvist i »Søkortets Stednavne« pag. 167 oprindelig heddet Fortunggrunden og må formenes at være opkaldt efter et dær grundstødt skib av dette navn. Også her et dansk navn.

Bolsaxen. J. K. satte dette navn i forbindelse med det hollandske bultsack: halmsæk, som man brugte til søs at ligge på, men tog det forbehold, at de gamle hollændere havde opsnappet et ældre dansk navn, hvad han dog anså for usandsynligt. De forbistrede navneformer gav også anledning for J. K. til at betvivle dansk oprindelse. I Søkortets Stednavne pag. 116 er det gjort sandsynligt, at navnet er et gammelt Bæltsæk, en fiskeplads i Bæltet på grunden, i hvilken der skyder en sæk (sac: bugt i de gamle portolaner) ind. J. Hahns kort 1750 har Bölt-

sack, John Norris 1756: Baltsack og Captain Thomas Henderson of H. M. S. Sibylle har i sit brouillon 1807 (i Admiralitetet i London): Bel sakken, således at det vist må være dokumenteret, at det drejer sig om et gammelt dansk stednavn, som blot er blevet hollandiseret.

Kattegat. Når J. K. vilde avlede dette farvandsnavn av hollandsk Catteghat: hullet, hvorigennem katten smutter i skib og pakhus, altså et sammenligningsnavn, passer dette jo mindre godt på det store farvand, hvorfor tydingen tykkes mig tilgjort. Meermans »Bootsmans praetje« (1612) stiller Cattegat i modsætning til rum sø og dette viser derfor snarere hen til, at Kattegat oprindeligt har været et dansk navn for farvandet mellem Hirsholmene og Jylland, gattet mellem kattene (grundene), al den stund der ved Hirsholmene i forvejen var et Kattesund (se P. Chr. Pedersen: »Blade af Hirsholms Historie«, 1942, pag. 12). Kat betyder ifl. Molbech grund, udybt sted i havet, gat: smalt farvand med kyst på begge sider, oftere brugt i søkortets stednavne.

J. K.s hovedpåstand, at der i stednavnegivningen i søkortet er hollandsk indflydelse, kan der selvklart ikke røkes ved, den skyldtes som han påpegede de hollandske søkorts i århundreder hævdede eneherredømme, men det drejer sig måhænde på dette område om en mere overfladisk indflydelse, så vi ikke har fået genuine hollandske navne men derimod hollandismer av gamle danske navne, med hvilke man jonglerede ganske pænt i Holland, når man trykkede kortene. Grunde blev til farvande og farvande til grunde, forståeligt nok, da indgående geografisk kendskab til vort land var udelukket.

Selv Pampus grundene i Ringkjøbingfjord, som J. K. ikke medtog i sin avhandling, er ikke avgjort av hollandsk oprindelse, se Søkortets Stednavne S. 56, men det nu av materialvandringen forlængst borteroderede Kleins Rif — rigtigere Kleine Rif — ved Anholt var utvivlsomt navngivet direkte av hollænderne, da det aldrig er fundet i danske søkort i nogen dansk form.